

Kulturarven Danmark og UNESCOs Memory of the World Register

af Erland Kolding Nielsen, direktør, Det Kongelige Bibliotek, formand for den danske Memory of the World-Komité

FNs verdensorganisation for uddannelse, videnskab og kultur, UNESCO grundlagdes allerede i 1945 som en af de første organisationer i FN-systemet med hovedsæde i Paris. En af dens fornemste opgaver har siden været at skabe forståelse for beskyttelsen af verdens kultur- og naturarv og at sætte handling bag ideen. Det gør verdensorganisationen bl.a. gennem vedtagelse af konventioner og iværksættelse af handlingsprogrammer. Opgaverne varetages på nationalt plan bl.a. gennem nationale UNESCO-kommissioner, således også i Danmark.

I 1972 vedtoges *Verdensarvs-konventionen* (World Heritage Convention) og i fortsættelse heraf oprettedes en *Liste over Verdensarven* (World Heritage List), hvorpå der siden 1978 efter nøje vurdering i internationalt perspektiv optages jordfaste kultur- og naturmindesmærker, der må vurderes som umistelige for jordens stater og folk. I alt er der ved udgangen af 2005 optaget mere end 800 mindesmærker, heraf 4 fra Danmark, nemlig Jellinghøjene med runestene og kirke (1994), Roskilde Domkirke (1995), Kronborg Slot (2000) og Ilulissat-Fjorden i Grønland (2004). Optagelse på listen er både vigtig og prestigefyldt og bidrager til at skabe bevidsthed i brede kredse om nødvendigheden af at beskytte for at kunne bevare vor fælles kulturarv over alt på jorden.

Parallelt hermed lancerede UNESCO i 1992 sit *Memory of the World*-program (MoW) for den skrevne og audiovisuelle kulturarv. Formålet er at skabe bevidsthed om, at det ligeledes er nødvendigt at beskytte og bevare de mange uerstattelige

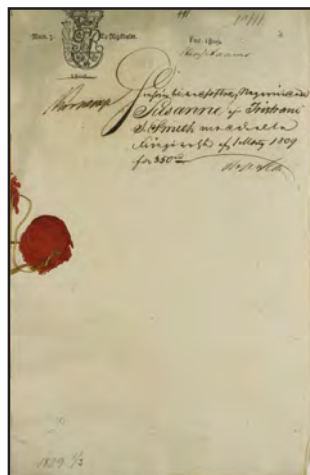

*Den Classenske samling af naturhistoriske plancheværker. Nomineret til Memory of the World-listen 1997
John Gould: Mammals of Australia, bind 1-3, 1863 (Det Kongelige Bibliotek).*

Øresundstoldregnskaberne. Nomineret til Memory of the World-listen 2006

Den 1. september 1735 kom skipper Dirck de Reus af Amsterdam forbi Helsingør på vej fra Riga til Amsterdam. Han blev i regnskabet indført under løbenummer 265. Hans ladning bestod af 15 spir, 49 master, 1 bouvspryd, 600 ordinære brædder, 12 skok (à 30 styk) klapholt og 55 skok pibe- og oksestaver. Herfor skulle betales 28½ rigsdaler og 14 skilling. Efter godtgørelse til skipperen og med fyrrpenge blev der 31½ rigsdaler og 12 skilling at betale til tolderne i Helsingør. Øresundstoldregnskaberne rummer en total registrering i over 300 år - indtil Sundtoldens afskaffelse i 1857 - af trafikken i et af verdens vigtigste gennemsejlingsfarvande (Rigsarkivet).

Vestindiske lokalarkiver. Nomineret til Memory of the World-listen 2006

Frigivelsesbrev for negerlave i Dansk Vestindien 1809. 'Negerinden' Susanne, som var ejet af Tristram S. Smith på St. Croix, blev for 250 rigsdaler købt fri. Ændringen fik retsgyldighed ved at blive tinglæst og indført i pantebogen ved retten i Christianssted.

De tre små vestindiske øer Sankt Thomas, Sankt Jan og Sankt Croix udgjorde i et par hundrede år en dansk koloni og oplevede en økonomisk blomstring mellem 1750 og 1850. Ved slaveriets afskaffelse i 1848 og fremkomsten af dampskibe og forbedrede kommunikationsmidler gik det ned ad bakke for Dansk Vestindien. I 1917 blev øerne købt af USA (Rigsarkivet).

Den Classenske samling af naturhistoriske plancheværker. Nomineret til Memory of the World-listen 1997

Samlingens største klenodie er Skandinaviens eneste eksemplar af J.J. Audubon: Birds of America, bind 1-4, London 1827-32.

Formatet er, hvad englænderne kalder elefant-folio. Det indeholder 435 plancher i akvatinte som gengiver fuglene i naturlig størrelse og i deres naturlige omgivelser. (Det Kongelige Bibliotek).

historiske dokumenter – den dokumentariske kulturarv - i biblioteker og arkivers samlinger verden over, som er truet af mange grunde og fra mange sider. Som en del af programmet blev der fra 1997 oprettet et *Memory of the World Register*, en fortegnelse over umistelige dokumenter, d.v.s. håndskrifter, bøger og audiovisuelle dokumenter, samt arkiver og bibliotekssamlinger af unik betydning verden over. Ved udgangen af 2005 omfatter fortegnelsen 120 værker eller samlinger fra 57 lande, rækkende fra film til klippeinskriftioner, fra lydoptagelser til fotografier, fra bøger og oldtidsmanuskripter til arkiver og avissamlinger. De er udvalgt efter

nomining fra de enkelte lande, vurderes ud fra en række kriterier af en international rådgivende komité, der fra 1993 mødes hvert andet år, og beslutning om optagelse på fortegnelsen bekræftes af UNESCOs generalsekretær.

MoW-programmets *vision* tager udgangspunkt i, at verdens dokumentariske kulturarv tilhører os alle, derfor skal bevares og beskyttes for alle og være fuldt tilgængelig, f.eks. gennem digitalisering, for alle. I forlængelse heraf er programmets *mission* at skabe opmærksomhed om og forståelse for beskyttelsen af kulturarven og at stræbe efter universel og permanent adgang for

Handwritten text at the top of the page, partially obscured by the title.

Et yderligere Skridt i Forhold til "hende"

De Jule Breve til bogen til Schlegel med et indlæg til hende, 7 mod. byt for mig, et alle brev og lader ligger. Alle fundt i en Kuffet: fundt pædagog, i sin Konvolut med Udflyt: betragte flere hende. 21. Nov. 19

Saga er dnu.

Et betragte af, et sin fornuft. Det sadame dit, uendige for det er en Elnatmest for min det (for i minde mig for data for) byt i alle de for mig. I lad andre for en dygtig for mig i i dygtig og for det dygtig, og udflyt, et et for mig dygtig med en Malig for, de vilde glade for mig, fund de vilde glade i. I det er en de for mig let for mig og for mig, men engang i for mig for mig. Hal til et mig for mig.

Handwritten notes on the right side of the page, partially overlapping the main text.

Handwritten notes on the right side of the page, continuing the text.

Handwritten number or mark at the bottom right of the page.

Søren Kierkegaard-arkivet. Optaget på Memory of the World-listen 1997
Arkivet omfatter Søren Kierkegaards værkmanuskripter, journaler, notesbøger og lesepapirer, breve, biografiske dokumenter samt bøger, der har tilhørt Kierkegaard. Fra journalen NB14, begyndelsen af optegnelse 44: Et yderligere Skridt i Forhold til 'hende' (Det Kongelige Bibliotek).

Guaman Pomas Inkakronike. Nomineret til Memory of the World-listen 1997 & 2006
Inkakroniken indeholder et afsnit om årets måneder. Hver måned er illustreret med en tegning.
November er den måned hvor de døde bæres rundt.

Guaman Pomas Inkakronike et af de berømteste håndskrifter i Det Kongelige Bibliotek. Værket blev
til i det sydlige Peru 1600-1615. Det omfatter dels en beretning om Andes-regionens historie fra de
aldste tider, dels en række kritisk-satiriske skildringer af kolonistyret, med forslag til gennemgribende
reformer. Håndskriftet er forsynet med knap 400 helsides penmetegninger. (Det kongelige Bibliotek).

Dalbybogen. Nomineret til Memory of the World listen 1997

Dalbybogen er blevet til i anden halvdel af 1000-tallet og antages at være den ældste bevarede bog der er fremstillet i Norden. Bogen indeholder de fire evangelier på latin. Teksten er skrevet med karolingiske bogstaver af en trænet hånd. Mindre rutineret er billederne af de fire evangelister og deres symboler. Dalbybogens evangelistsider har ikke de æstetiske kvaliteter man kan finde i samtidige håndskrifter fra andre dele af Europa, men det er bl.a. det der gør bogen så interessant. Som vidnesbyrd om bogkulturens første skridt ind i Norden, om Nordens integration med det øvrige Europa (Det Kongelige Bibliotek).

verdens befolkning til at se og opleve sine kulturskatte.

Danmark nominerede ved den første indkaldelse af forslag til optagelse på fortegnelsen i 1995 13 enkelt dokumenter, bog-, manuskript- og audiovisuelle samlinger samt arkiver fra de nationale kulturarv-institutioner, d.v.s. *Det Kongelige Bibliotek* (inkl. det daværende *Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek*, sammenlagt med Det Kongelige Bibliotek i 2005), *Rigsarkivet* og *Statsbiblioteket*. Heraf optoges 4, nemlig *H. C. Andersens breve og manuskripter* og *Søren Kierkegaard Arkivet* i Det Kongelige Bibliotek, en fornem specialsamling af og om den store svenske naturforsker og læge *Carl von Linné* (1707-1778) i Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek samt *arkiverne fra de danske oversøiske handelskompagnier* i det 17. og 18. århundrede, i alt cirka 4.000 pakker og bind, der i dag befinder sig i Rigsarkivet.

Yderligere nomineret i 1995 blev Danmarks formentlig ældste bevarede bog, *Dalbybogen*, et evangeliehåndskrift fra ca. 1050-1100 (GKS 1325, 4o, Det Kongelige Bibliotek), der stammer fra Skåne, det eneste kendte fragment af Saxos manuskript til *Gesta Danorum*, fra ca. 1200, *Angers-fragmentet* (NKS 869g, 4o, Det Kongelige Bibliotek), der blev fundet 1863 som bogbindsfyld i 1400-tals håndskrift i et bibliotek i den franske by Angers og erhvervet af Danmark ved bytte i 1878, 3 originale håndtegnede *kort over Grønland*, biskop *Hans Resens* fra 1605, *Hans Egedes* fra 1737, og *Høeg Hagens* fra 1907, *Den Classenske Samling* af naturhistoriske plancheværker fra det 18. og 19. århundrede, 1867-68 overtaget af Universitetsbiblioteket, dettes egen samling af naturvidenskabelige og medicinske værker af *verdensberømte danske naturvidenskabsmænd*, Danmarks ældste lydoptagelser, de såkaldte *Rubenvalses*, opta-

Hans Egedes Grønlandskort 1737. Nomineret til Memory of the World listen 1997
 Hans Egedes kort over den sydlige del af Grønland er baseret på to rekognosceringsrejser i somrene 1723 og 1724 på Vestkysten, mens Østkysten udelukkende bygger på oplysninger fra sagaerne. Kortet blev tegnet efter Hans Egedes hjemkomst til København i 1735 (Det Kongelige Bibliotek).

H.C. Andersens breve & manuskripter. Optaget på Memory of the World-listen 1997
 En af Det Kongelige Biblioteks mest betydningsfulde samlinger er H.C. Andersens manuskripter til eventyr, digte, romaner og dramatiske værker, dagbøger og almanakker. Samlingen indeholder også breve og mange papirklip (Det Kongelige Bibliotek).

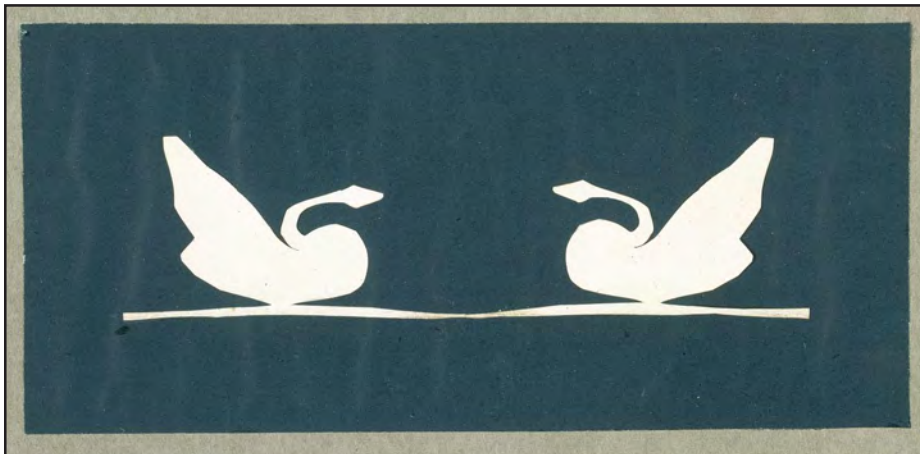

Illustration fra Hamburgbibelen, der viser et led i bogfremstillingen (Det Kongelige Bibliotek).

get i København 1889-1897 (nu i Statsbiblioteket) samt *Anker Kirkeby-samlingen* af lydoptagelser 1913-ca. 1940. Disse nomineringer nød ikke fremme på verdensplan, men blev ud fra det mere lokale betydning henvist til en national MoW-fortegnelse.

I foråret 2006 har *Memory of the World-Komitéen*, nedsat 1999 af Den Danske UNESCO-Nationalkommission, nomineret yderligere 3 dokumenter og arkiver, nemlig en af Det Kongelige Biblioteks absolut største skatte, den sydamerikanske indianer og inkaætling *Guaman Pomas Inka-kronike* fra 1600-1615 (GKS 2232, 4o), *Øresundstoldregnskaberne* fra det 16. århundrede og frem til 1857, det almenhistoriske danske kildekompleks, der nyder størst international bevågenhed (Rigsarkivet). Endelig de *vestindiske lokalarkiver* fra den danske lokalforvaltning af kolonierne på de små caribiske øer St. Thomas, St. Jan og St. Croix fra 1755-1917, i alt 9.647 pakker og bind, som fylder ca. 800 hyldemeter i Rigsarkivet, et kildemateriale, der i mange henseender er af international betydning ikke mindst p.g.a. bevaringsituationen i området. De nomineret af Rigsarkivet i samarbejde med National Archives, Washington.

I 2008 agter Det Kongelige Bibliotek at nominere broder Bertoldus' bibel, også kaldet *Hamburg-biblen* efter dens proveniens, et enestående bibelhåndskrift i 3 statelige foliobind fra 1255, der er rigt illustreret gennem illuminerede begyndelsesbogstaver, initialer, hvorigennem skriveren Karolus højst usædvanligt bl.a. viser hele den middelalderlige bogproduktionsproces.

Som det ses, nominerer de enkelte lande værker, dokumenter og samlinger ud fra unikitets- og betydningskriterier uanset proveniens, idet mange dokumenters nuværende opholdssted er udtryk for en ofte lang og uransagelig vandringsproces. Det er

Illustration fra Hamburgbibelen, der viser et led i bogfremstillingen (Det Kongelige Bibliotek).

således et udslag af skæbnens tilfældigheder, at f.eks. den vigtigste kilde til Inkaernes historie før Pizarros erobring af Inkariget i 1532 ligger i Det Kongelige Biblioteks sikringsboks.

Nationalkommissionen, MoW-Komitéen og Det Kongelige Bibliotek har taget anledning i den nye nomineringsrunde til at vise alle de genstande – for samlinger naturligvis i udvalg – som Danmark har fået optaget på eller nomineret til det internationale *Memory of the World Register* for landets befolkning i sommeren 2006 som en del af en større udstilling i Diamanten over temaet „*Trusler og Tyvekoster*“. Det

er første gang, dette sker, og det er således første gang, offentligheden får mulighed for at se og opleve en række af de genstande, der også i et internationalt perspektiv udgør en umistelig del af Danmarks kulturarv.

Til udstillingen har Det Kongelige Bibliotek udgivet en meget smuk bog¹ med dansk/engelsk paralleltekst med titlen *Danmark & UNESCOs Memory of the World Register*, redigeret af udstillingsredaktøren, forskningsbibliotekar, dr. phil. Karen Skovgaard-Petersen og bekostet af Den Dan-

ske UNESCO-Nationalkommission og Det Kongelige Bibliotek, der rummer en kortfattet beskrivelse med illustrationer af både de dokumenter og samlinger, der er optaget i fortegnelse, og dem, der er blevet nomineret, men ikke optaget. De enkelte værk- eller samlingsbeskrivelser er skrevet af specialister fra de medvirkende institutioner. Tilsammen giver de et indblik i tankegangen bag og indholdet i ideen om fastholde verdens folkeslag på deres kollektive hukommelse – *the Memory of the World*.

Note

- ¹ *Danmark & UNESCOs Memory of the World Register/ Denmark & Unesco's Memory of the World Register*. Red. /edited by Karen Skovgaard-Petersen under medvirken af / in collaboration with Erland Kolding Nielsen og /and Sofie Lene Bak. Oversættelse / Translation: Vibeke Cranfield. Layout: Henriette Willerup. Udg. af / Published by Det Kongelige Bibliotek og Den Danske UNESCO Nationalkommission i samarbejde med Rigsarkivet og Statsbiblioteket. København / Copenhagen, 2006, 62 ss. Ill. Kr. 90,-